

Gorzela G. and Kuklinski A., editors, 1992: *Dilemmas of regional policies in Eastern and Central Europe*. University of Warsaw, European Institute for Regional and Local Development, Warsaw (pp. 512).

Λ. ΤΣΟΥΛΟΥΒΗΣ*

Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Περιφερειακής και Τοπικής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου της Βαρσοβίας είναι γνωστό για την πληθώρα των εκδόσεων του, το νεωτερικό του πνεύμα και την καταπληκτική προσαρμοστικότητα του στα διεθνή ρεύματα και τάσεις, σχετικά με τη μελέτη των προβλημάτων ανάπτυξης, τη διαμόρφωση χωρικών πολιτικών και την εξεύρεση εργαλείων για την άσκηση αποτελεσματικής περιφερειακής πολιτικής. Όπως είναι γνωστό άλλωστε, ο Kuklinski, ένας από τους δύο υπευθύνους για την έκδοση του παραπάνω τόμου, ως διευθυντής του Ινστιτούτου, έχει προωθήσει και χρησιμοποιήσει την έννοια της "χωρικής οικονομίας" όσο ελάχιστοι από τους δυτικούς ερευνητές που κατανοούν ότι χώρος και οικονομία πρέπει να εξετάζονται συνδυασμένα, ως ένα ενιαίο πλέγμα παραγόντων ανάπτυξης, σχέσεων και διαδικασιών. Ακόμη, το παραπάνω Ινστιτούτο έχει διοργανώσει,

* Λευτέρης Τσουλούβης, Τομέας Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ.

επανειλημμένα, διεθνή συνέδρια για τη συγκριτική διερεύνηση προβλημάτων δυτικών και ανατολικών χωρών με στόχο τη συναγωγή συμπερασμάτων χρήσιμων για την πολιτική που ασκείται στην Πολωνία, καθώς και στις άλλες (πρώην) ανατολικές χώρες.

Ο υπό επισκόπηση τόμος, 512 σελίδων μικρού σχήματος, αποτελεί προϊόν ενός τέτοιου συνεδρίου (Απρίλιος 1992, Βαρσοβία), με βασικό στόχο να επαναφέρει στη συζήτηση και να τονίσει, στην Πολωνία και, γενικότερα, στις χώρες της κεντρικο-ανατολική Ευρώπης, τα ζητήματα χωρικής πολιτικής. Κι αυτό γιατί τέτοια ζητήματα υποδαθμίστηκαν εξ αιτίας της έμφασης της κρατική πολιτικής στην αναδιάρθρωση των εθνικών οικονομιών των χωρών αυτών και στην προσαρμογή τους στα πρότυπα των δυτικών οικονομιών, με μέσα που δεν εμπεριέχουν τη χωρική διάσταση (π.χ. μονεταριστικές πολιτικές, μέτρα περιορισμού της ζήτησης και ελέγχου του μεγέθους του κράτους και του δημόσιου προϋπολογισμού). Αυτός ακριβώς ο στόχος, που επιδιώκεται με συνέπεια από αρκετές εργασίες, αποτελεί και τη σημαντικότερη συνεισφορά του τόμου στη διεθνή βιβλιογραφία για τις αναπτυξιακές πολιτικές.

Το βιβλίο περιέχει μια δισέλιδη εισαγωγή των επιμελητών, η οποία αναφέρεται πολύ λακωνικά στους στόχους του συνεδρίου και τα περιεχόμενα του βιβλίου, ενώ ο κορμός του υποδιαιρείται σε πέντε μέρη. Το πρώτο μέρος αναλύει τα διλήμματα ανάπτυξης και πολιτικής που αντιμετωπίζουν οι χώρες της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης (πέντε εργασίες για την Πολωνία, δύο για τη Λιθουανία και από μία για τη Ρωσική Κοινοπολιτεία, Ουγγαρία, Τσεχία και Σλοβενία). Το δεύτερο παρουσιάζει την εμπειρία από την άσκηση περιφερειακής πολιτικής σε ορισμένες δυτικές χώρες (δύο γενικές επισκοπήσεις της εμπειρίας των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, μια συγκριτική επισκόπηση της εμπειρίας της Ολλανδίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ, δύο εργασίες για το Ηνωμένο Βασίλειο και από μια εργασία για την Ολλανδία, την Ελβετία, την Ιρλανδία και το Μεξικό). Το τρίτο αναφέρεται στο ρόλο των διεθνών οργανισμών (τρεις εργασίες για τη βοήθεια που μπορεί να προσφέρει η δύση στις ανατολικές χώρες, τις περιφερειακές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και το πρόγραμμα LEDA [Περιοχές Τοπικής Οικονομικής Ανάπτυξης - Ανάπτυξη της Τοπικής Απασχόλησης]). Το τέταρτο μέρος αναφέρεται στις έννοιες της περιφέρειας, της περιφερειοποίησης και της περιφερειακής συνείδησης, και περιέχει τρεις εργασίες που εστιάζονται κατά κύριο λόγο στην περίπτωση της Πολωνίας. Το πέμπτο, και τελευταίο, μέρος τιτλοφορείται "προτεραιότητες έρευνας", περιέχει τρεις εισηγήσεις και εξετάζει τα

ερευνητικά προγράμματα στα οποία θα έπρεπε να δώσει έμφαση η κρατική πολιτική στην Πολωνία: το νέο διεθνές πλαίσιο (με κύρια αναφορά στη Λατινική Αμερική, τη Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη) και το ζήτημα της αναδιάρθρωσης των περιφερειών της Πολωνίας στα πλαίσια της σημερινής κατάστασης στην Ευρώπη.

Επτά από τα τριάντα κεφάλαια που περιέχει το βιβλίο (μαζί με την εισαγωγή) έχουν γραφεί από τους δύο επιμελητές της έκδοσης (χωριστά ή μαζί). Ωστόσο, πέρα από την πολύ συνοπτική εισαγωγή, δεν υπάρχει κάποια σύνθεση των περιεχομένων, ούτε και συνοπτικές παρουσιάσεις των πέντε μερών, πράγμα που θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο για τον αναγνώστη. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο τίτλος του κάθε μέρους εμφανίζεται ακριδώς πάνω από τον τίτλο του πρώτου κεφαλαίου του μέρους αυτού, χωρίς το παραμικρό σχόλιο, δίνοντας την εντύπωση ότι η οργάνωση του βιβλίου σε πέντε μέρη ήταν για τους επιμελητές της έκδοσης ένα δευτερεύον ζήτημα. Επίσης το τρίτο μέρος ("ο ρόλος των διεθνών οργανισμών", που όμως είναι στην πραγματικότητα μια αναφορά στην ΕΟΚ) θα μπορούσε να είχε ενσωματωθεί στο δεύτερο, ορισμένα κεφάλαια του οποίου (π.χ. του Bachtler) αναφέρονται εκτενώς στην εμπειρία των δυτικών χωρών μέσα στα πλαίσια της ΕΟΚ. Μήπως άραγε αυτό προδίδει τον τρόπο που οι επιμελητές της έκδοσης, και ίσως οι πρώην ανατολικές χώρες αντιλαμβάνονται την ύπαρξη και λειτουργία της ΕΟΚ, δηλαδή ως διεθνούς οργανισμού οικονομικής (κυρίως) παρέμβασης και αρωγής; Καθόλου πρωτότυπη στάση δέδια, μια και αυτή που υιοθετείται στις αναλύσεις των δυτικο-ευρωπαϊών, ακόμη και αυτών που δεν είναι πού ένθερμοι υποστηρικτές της εμβάθυνσης των μη οικονομικών θεσμών της Ένωσης (π.χ. πολιτική και κοινωνική ολοκλήρωση).

Είναι φανερό ότι το βιβλίο αυτό έχει όλα τα θετικά και αρνητικά μιας έκδοσης που αναπαράγει εισηγήσεις συνεδρίων: από τη μια μεριά υπάρχει ένα πλήθος απόψεων, θέσεων και πληροφοριών για ένα μεγάλο αριθμό χωρών και περιφερειών αλλά, από την άλλη, αυτό το εύρος της προβληματικής αποδυναμώνει την προσπάθεια κατανόησης σε βάθος των δυσκολιών που αντιμετωπίζει η κάθε χώρα και περιφέρεια. Ακόμη, γίνεται εξαιρετικά δύσκολη η συναγωγή συμπερασμάτων από τη συγκριτική διερεύνηση των φαινομενικά κοινών προβλημάτων των διαφόρων χωρών, αφού οι εξωτερικές ομοιότητες και φαινομενικές συγκλίσεις μπορεί να κρύβουν τεράστιες διαφορές ως προς τις πραγματικές αιτίες των προβλημάτων. Μικρότερο πρόβλημα είναι οι επικαλύψεις μεταξύ εργασιών, ιδιαίτερα εκείνων που αναφέρονται στην Πολωνία. Θα πρέπει να παρατηρήσουμε επίσης ότι αν και το τελευταίο

κεφάλαιο διαπιστώνει την ομοιότητα των προβλημάτων της Πολωνίας με εκείνα της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Ελλάδας, της Ιρλανδίας και της Σκωτίας, και εμφατικά προτείνει τη διαμόρφωση μιας αναπτυξιακής πολιτικής για την Πολωνία που να αντλεί συμπεράσματα από την εμπειρία αυτών των χωρών (σελ. 505), ο ευρωπαϊκός νότος δεν εκπροσωπείται στα περιεχόμενα του βιβλίου, ανά και υπάρχει μια εργασία για το μακρινό Μεξικό (νεοφιλελεύθερες πολιτικές στο Μεξικό και τις ανατολικές χώρες).

Το περιεχόμενο του βιβλίου αναδεικνύει επίσης και ορισμένες σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δυτικές και τις ανατολικές χώρες ως προς τις προσεγγίσεις, θεωρητικές στάσεις και τρόπο ανάλυσης των περιφερειακών προβλημάτων. Ορισμένα από τα κεφάλαια που έχουν γραφεί από συγγραφείς των ανατολικών χωρών είναι περισσότερο περιγραφικά παρά αναλυτικά, ενώ άλλα είναι περισσότερο κανονιστικά (τι πρέπει να γίνει) παρά εμπειρικά (τι γίνεται στην πραγματικότητα). Ως προς τις περιγραφικές εργασίες, το πρόβλημα είναι ότι δεν οδηγούν σε ασφαλή συμπεράσματα και προβλέψεις, ενώ στην περίπτωση των εισηγήσεων κανονιστικού περιεχομένου το κύριο μειονέκτημα είναι ότι δίνονται ελάχιστες πληροφορίες για την πραγματική κατάσταση των χωρών αναφοράς και την εφικτότητα των προτάσεων.

Μια άλλη σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων συγγραφέων είναι ότι οι συγγραφείς των ανατολικών χωρών φαίνονται εξαιρετικά πρόθυμοι να δεχθούν απόψεις και ερμηνείες που κάθε άλλο παρά δεδομένες είναι για τους υπόλοιπους ή τουλάχιστο, έχουν όψεις που είναι συζητήσιμες. Σχετικό με αυτό είναι και το γεγονός ότι πολύ ευκολότερα επίσης δέχονται να εφαρμόσουν κατά γράμμα τις οδηγίες των Βρυξελλών για περιφερειακή πολιτική, παρόλες τις ενστάσεις που θα είχε κανείς ακόμη και ως προς το αν είναι καν εφικτό και επιθυμητό για τις Βρυξέλες να έχουν περιφερειακή πολιτική τέτοιου είδους.

Οι προτάσεις, τέλος των επιμελητών του βιβλίου μοιάζουν να καλύπτουν τα πάντα, ενώ κινούνται στη σφαίρα του αρκετά γενικού. Έτσι, στις πέντε σελίδες αναφοράς του Kuklinski στις ερευνητικές προτεραιότητες που πρέπει να υιοθετήσει η Πολωνία, θα βρει κανείς προτάσεις για προγράμματα που αφορούν τον τεχνολογικό, οικολογικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό μετασχηματισμό της χώρας. Π αυτό και δεν είναι περίεργο ότι οι προτάσεις είναι εξαιρετικά φορμαλιστικές, όπως π.χ. η άποψη ότι, σε σχέση με το πρόγραμμα οικολογικού μετασχηματισμού της Πολωνίας, στόχος θα πρέπει να είναι ή μετάβαση από τη "σοβιετική στην ευρωπαϊκή οικολογία" (σελ. 490), με ότι μπορεί να υποθέσει κανείς ότι σημαίνει αυτό.

Συνολικά, παρόλα τα προβλήματα που έθιξε η παραπάνω επισκόπηση, ο αναγνώστης θα βρει στο βιβλίο αιτιώδεις ενδιαιρέσιμες ερμηνείες, τόσο για τη δυτική όσο και για την κεντρικό-ανατολική Ευρώπη. Άλλωστε, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς στα διεθνή συνέδρια, οι πιο πολλές από τις αδυναμίες που εντοπίστηκαν αποτελούν μάλλον γενναότερο χαμηκτιμωτικό εισηγήσεων που προέρχονται από τις πρώην ανατολικές χώρες παρά προβλήματα του συγκεκριμένου τόμου. Ωστόσο, είναι άγνωστο αν το βιβλίο κυκλοφορεί στο ελεύθερο εμπόριο και σε ποια τιμή. Για κάθε περίπτωση, η διεύθυνση του Ινστιτούτου είναι: European Institute for Regional and Local Development, ul. Krakowskie Przedmiescie 30, 00-927 Warszawa, Poland.